

Wij keren nog even terug naar die ene passage uit het rapport van Gans over de situatie die hij in Sankt Gallen had aangetroffen – passage waarin hij had aangedrongen op ‘bevordering door H.M.’s regering van uitwisseling. Maanden geleden vroegen wij dit, maar konden niet bewijzen dat het mogelijk was.’

Inderdaad, eind oktober '44 had Gans vernomen dat via Trümpy (de Zwitserse vertegenwoordiger van de Messerschmitt-fabrieken) de mogelijkheid bestond om op zijn minst vijfhonderd Nederlandse Joden uit Bergen-Belsen, eventueel ook uit andere kampen, vrij te kopen; per persoon moest dan, wel te verstaan: pas na aankomst van de betrokkene in Zwitserland, een bedrag van Zw. frs. 1 000 (ca. f 400) worden betaald – hij had dus een half miljoen Zwitserse franken nodig. Dat bedrag vroeg hij bij Saly Mayer aan hoewel hij aannam dat deze met hem van mening was, ‘*dass es sich hier*’, zo schreef hij aan Mayer, ‘*um eine sehr zweifelhafte Angelegenheit handelt*’¹ – maar ze kon ook bonafide zijn. Gans wilde in elk geval op het aanbod dieper ingaan. Midden november nu deed Mayer hem telefonisch weten dat, als er Nederlandse Joden vrijgekocht moesten worden, hun regering de benodigde gelden moest fourneren. Gans was wanhopig. ‘*Unserer Meinung nach ist es*’, berichtte hij diezelfde dag aan Mayer, ‘*politisch und juridisch ausgeschlossen, dass die niederländische Regierung anfangen kann, Leute loszukaufen. Dies würde zu viele Konsequenzen mitbringen*’ – kon Mayer zijn principiële standpunt niet prijsgeven? ‘*Müssen die Juden aus Holland umkommen, nur weil sie eine Regierung haben?*’² Mayer nam contact op met een van Trümpy’s medewerkers en kreeg van deze te horen dat de SS’ers, met wie terzake afspraken moesten worden gemaakt, niet met Nederlandse particulieren te maken wilden hebben maar met de Nederlandse regering.

Zo stond de zaak er voor toen, gelijk vermeld, op 6 december dertienhonderd Joden uit het *Ungarnlager* van Bergen-Belsen in Zwitserland aankwamen. Gans overlegde met Visser 't Hooft en hij deed vervolgens, nu wetend dat de Nederlandse groep in het *Sternlager* dringend hulp nodig had, een beroep op Ferwerda (hij had ook al een beroep gedaan op Nederlandse Joden in Engeland) om te bevorderen dat hij via Trümpy de SS’ers iets zou kunnen aanbieden. ‘Wij zijn’, schreef Gans,

‘in het geheel niet optimistisch over het uiteindelijke resultaat der bemoeiingen, maar wij achten het onze plicht alles te ondernemen wat een schijn van slagen

¹ Brief, 3 nov. 1944, van M. H. Gans aan S. Mayer (RvO, collectie fotokopieën van het *American Joint Distribution Committee*). ² Brief a.v., 16 nov. 1944 (a.v.).